

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

Өртөө 2 нэл.

ЧАРЫШ ТИЛЕКЧИЛЕРИ

С. АНТОНОВ

КУРУНЕ СУЛДЕЗИ

Мун тос чус он сес чыл.
Кремльде Ленинни хан-
зында делегетин улул карт-
зы.

Совет Россия... Оон чүү
артканал? Неместер... чек-
тер... американнар... англичан-
нар.

Ленин картага шутт ты-
шыр кылаштыр берген, хан-
зында мөөнөттүгүн боду Мо-
сква чогууче бир туктуган-
ты ода салып каан, оон соон-
да ийн дугарын, үшкүзүн.

Картадан аткаарай хон-
берген, база катап өлчө көр-
ген.

Уаур туржуп шыдаар
бис бе?

Оон ол Свердлов, Дзержин-
ский, Калинин оларже хан-
жөрүп келген. Яков Михай-
лович чутаага далаштып ки-
ришкен.

— Билбес мен: оон дора
турган бе мичам? Чок-даа
мыкаш.

Ленин бажын чайгаш, чөп-
шөөрешини, эштериче көр-
гөш, чутаалаан.

— Байдал улам берге апа-
ры чутаажаж. Бир ай, ийн ай,
чартык ай болган.

Шерат дужаалдылар
мында бе? — деп, Ленин оон
соонда айтырган.

— Чыгыш турлар, Влади-
мир Ильич, — деп, Свердлов
хармылаан, шыгыче көргөш
немес каан: — Ам-даа каш
минута бар-дир.

— Ам эгелээр бис — диг-
ген, Ленин уламчылаан. —
Бүгү күптү фронтче моюн-
нээр дээр туржур апаар. Бис-
тер ол дугайын бадаткан,

уун чутаалар кылды, сес ап
туржуваса-даа, чедир кыл-
байн турар чүгүлүс хөй-дур!

Калинин боданмышаан.
Ленинни столунга чедер
болаш бир-ле чүвени
сонугурап көрүп турган.

Стол кырында словарь ному
чыккан.

Делегей чурттарынын сүлдө
демектери турган арын
ажытына берген чыккан.

— Яков Михайлович — деп,
Калинин Свердловту оожум

кыйгырган. — Көрүр даан.
Свердлов номче көргөш, эс-
деленис араак Ленинден ай-
тырган.

— Сүлдөсөр сонугурап тур-
гандар, Владимир Ильич?
Геральдианы де?

— Ийе, ындат-ла хевирлиг,
Яков Михайлович.

Сүлдө азы Совет куруенин
сүлдөсүн таямзыны дугайы-
нда бодал шыда-ла, чакан
Москваже көжөрүнчү мурун-
да, тынгалган.

Таным болгаш сүлдө дуга-
йында чутаалаан, маргыжып
шаг болган. Ынчалза-даа ам
Ленин чаа куруенин сүлдө-
сүн чогаалды тургузарын бо-
дал турган.

— Республиканын куруе
сүлдөсүнүн дугайында бодан-
ыр же келбөө бе? РСФСР-
ныц — деп, Ленин эштериче
санаалаан.

— Сүлдө дугайында бе? —
деп, Свердлов эленин айт-
тында-даа, кезек болган, хе-
терин хулуумуруй алакан: —
Сүлдө... А чүз чыккан? Бо-
даныр же келбөө-дир зарын.
Бистер ам догунуна болбай
бис.

Кижн бурунчу хөөлү чы-
рыш кынып келген. Калинин
хулуумурун. Дзержинский
төшөөрешенин демдө
кылдыр бажын согам кылган
сөз салган:

— Сүлдө демдек биске эрге-
жек чүгүлө, Бистер — куруе-
дир бис.

— Уези шыкажыл? — деп,
Ленин чутаалаан. — Бо чүгүлө
ажылды кылдырып эштерден
дизген мен. — Ол кезек ынт
чок турган, мындаар немес:
— Бистин ол сүлдөсүн калдыр-
булуру? Делегейде бир дуга-
ра Совет куруенин сүлдөсүн
аан?

Экин ажитында бээрже, се-
кретар кырып келген.

— Эштер чыгып келде,
Владимир Ильич — деп, ол
мектежн.

— Ийе, ийе. Шерат дужаал-
дылар-де, — деп, Ленин чу-
таалаан.

Элден хүнөөр эркен...

Владимир Дзержинский
Бонч-Бруевич Ленинни каби-
нетине кирип ора, бодууну
мурвуче чуркутуу эртерин-
кей. Никита Павлович каби-
нетке Ленинден еске Дзержин-
скийни, Свердловту көрүп
каан. Бонч-Бруевичинин хо-
лунда чурукту эскерип каан,
Ленин айттырган:

— Чул бо? — Сүлдө демдек!
Солун-дур, солун-дур.

— Эштер! — дээр, доган-
дыр олурганнарга Ленин чу-
таалаан. — Яков Михайлович,
Феликс Эдмундович. Көрүр
даан! Баштайгы совет сүлдө!

Стол кырында Ленинни
болгаш чакан кезикуенин
мурунга Совет Эмелинин
сүлдөсүн чүрүп чада туду-
кан. Сүлдө демекте тергип
эки чогаалды күткөшкен. Чы-
да-кылды өңдө түп орап чы-
гып турган. Оон херелдерин-
де — чер бөмбүрээ, а оон
кырында калып болгаш мас-
ка чортаар кестип турар. Хүн-
даа, калып бисе маска-даа
тараа баштары бисе кааста-
тылган. Ол бүгүчү чидиг бис-
тиг кылды хөдүн эрттер ба-
зып турар.

— Солун-дур. Болалар
бар. Ынчалза-даа чүз ыч-
каш? — деп, Ленин айттырган,
калдыр-бир чүгөсө далатал-
заан, хевир-биле кара каран-
дашты ала чайгаш холунга
сегирип алган.

Чурукчу кичээни хона бер-
ген, Ленин чүзү эдери ол
чоор? Хылыштыг болбайн кан-
чаар?

Владимир Ильич, — деп,
Ленинни мурунары болган,
чурукчу чутаага киришкен. —
Владимир Ильич, далаталкан
болган-дир мен: хылыш оон
арай улул болган көрүштү
турар ужурут. Ол шала сүр-
теңич көстүр болза эки!

— Хылыш че? Сүртүлүр деп
бе? Силерге дайын-ча кан-
чаар таштар турган деп? —
дээр, Ленин чурукчу эс-
делеништин биле көргөн. Ол
оон катан-ла чурукту топташ
киришкен.

— Бодан чогаалкы эки-
дир, мындаа-даа хылыштын
херээ чүз? — дээр, эш-
териче, чурукче көргөш,
оларын биле каан сүмөлөш-
көн шыккан. Ленин чутааган
уламчылаан. — Бистер тур-
жуп турар бис, демексизни
турар бис. Аммындаа пролета-
рияттык тургузарын быжыт-
ла албайн шаанатка, ак твар-
дейи аг-шерттерин, интер-
вентилерин бистин демок-
ратистин үндүр сымырталаа-
нышта ам-даа демексизер
апаар бис, ычалаа-даа дай-
нымаар чорук, күп дөгөр-
бистинге хол чүзү ол эвес
болбай. Ынчалган хылышты
тайбыш ишти чөсө-биле со-
дуза кандыгыт. Феликс Эд-

мулович?
— Ычканмай канчаар, чүг-
ле таарымчалыг чүлдөн тып
көрүр.

— Ол-ол — деп, Ленин чу-
таага уламчы киришкен. —
Чалаан алышкынар биске
херээ чок. Чалаан алыксаар
политика биске ажыч чок. Бис
халабайн, а камгалаан тур-
ар бис. Социализм бүгү тур-
тарга тилээр — ол албан тил-
дээр — дээр, ол уламчылаан. —
Улустарны акы-дуймалыкы
чоруу бүгү делегейге чарлат-
тылган болган боттанган, хы-
лыш дээрже бистин демок-
ратизм эвес-тир. Чогуу-на оон ужу-
рунда бистин социализм ку-
рунестын сүлдөсүн чурук-
та хылыштып кан ужурут бис.

Ленин холунда тудуп турган
каралды-биле сүлдөсүн кы-
рышче эрте берген туган та-
раш кылдыр чурат каан хы-
лышты шилтиртып шыгаш,
балап каапкан.

Оон ол чүгөсө чурукчу ка-
маарыштыр боданын плерет-
кен:

— Уран чүгүлүк талаанче
эсэн каржымы-биле хылыша-
ншык-тыр бис, энчосунмайы
көрүр. Силер бо чурукчу
чогаалды тургузарынга каш
хүн чарыгдалаар?

— Эсэн үе эрткен чүве,
Владимир Ильич.

— Силерге кийрген саналы-
мыс сеткилдер саргыдып, хо-
муздам бербес боор, аа?

— Чүз дээртер ол боор,
Владимир Ильич — деп, чу-
рукчу эсенсез берген.

Күп дөгөрүн болгаш чаа-
лап алышкынарны аркаан
долгуз-биле ууткаан делегей-
ге чуртаар деп чүвени са-
гышка чурттарга кайгамчы-
ла эки-дир!

— Ол конугт эки-дир —
деп, Ленин бадаткан. Бонч-
Бруевичке эгипт келеш: —
Улус Комиссариятынын Че-
пулечинге бо саналды хуяны
айтырынга кийрери-биле су-
мелээр-дир.

Мун тос чус он сес чыл-
ды воебьр чедир, револю-
цияны бир дугаар байырла-
лында. Москваын кулумчу-
ларына, оон бажынарынын
ханаларына чураш азмл
каан Россиянын Социалист-
тик Федеративтик Совет Респу-
бликанын сүлдөсүн чурукчу
болу кырып каан. Алым сары
хүн тайбын чырып черже
токкен, оон херелдеринде ка-
лдыр болгаш маска сүртүп
кестүр, оларын кырында
терин болгаш хүнү йөрөп
турар кызыл-кас жоокалар-
нын аразында күш-ажылаан
бүгү кийилеринге чырып ту-
ра бичин беш адыр херел-
дерин чайнаан.

НАЙЫРАЛДЫҢ ҮННЕРИ

(Тончүзү. Эгези 1-ги арында).

тарын уран талантын
көргүскөн. Совет болгаш
дашкык пардалага ансам-
блдин дугайында мактап би-
женин, Аныктарын болгаш
студенттерин бүгү-делегей
фестивалына оон чедикши-
ниг ойнаны — ол коллектив-
тик делегейге сурагыл болду-
ган. Ансамблдин директору
Дамчагийн Магмардорж ол
дугайын чутаалап турар.

Моол Арат Республиканын
улустун артизи Намжилан Но-
ровбазад, МАР-нын алдарды
артистери Гомбин Тумэндэм-
бред, Дагирбагагийн Бан-
рагч, Баатарын Лхамжав кол-
лективтин составында кире-
турар. МАР-нын уран чүгү-
лүн алдарды ажылдакчыла-
ры: коллективтин кол талы
удуртукчу Церендулмын
Сэжид болгаш режиссер
Доржин Болхуу олар база
келген. Ансамблдин таным
болуучу артистери Улан-Ба-
торда ири учалышына, музы-
калыр — култура-чыры-
мын ажилынын уулы-
шени дооскан. Ыраажылар —
бот-тымыгыр уран чүл кө-
рүлдөсүнүн ээинде шилки
алдыган. Олар база өөрөнп
турганнар. Ол артистерин
хөй нуруузу Совет Эмелине-
ге кээп өргөш.

Аалчылар баштайгы көр-
пөтүн хүнүз урутарга көр-
гүскөн. Районун Култура
бажынын көрүктүсүр залы
чык долу. Моол өлкүлөрүн
уран талантын көрүктүсүр
магадан, динимтиг адыш
каскап, оларга изиг байыры
чедирин турган. Ылангыч «Эм-
дик абты өрөткен» деп тай-
ым солун болган. Ону артист
Зоригта күтүскөн. «Баат та-
шыны» артист Чимэдэрэнин
күтүскөн. База дийл солун
болган. Ансамблдин артисте-
ринин еске-даа күсүлдөсүр
солун болуп турарын демдө-
лөр херек.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон соонда —
бистин өлкүлөрүнүн Чине-
ри — найрамалын үнөөр рес-
публика найымсалыгы бол-
гаш районнарында хөй улаа
дыналар.

С. КОЗЛОВА.
ЧУРУКТАР: моол артис-
терин көргүзүлгөсүнүн,
В. САВИНХУН фотоалар.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон соонда —
бистин өлкүлөрүнүн Чине-
ри — найрамалын үнөөр рес-
публика найымсалыгы бол-
гаш районнарында хөй улаа
дыналар.

С. КОЗЛОВА.
ЧУРУКТАР: моол артис-
терин көргүзүлгөсүнүн,
В. САВИНХУН фотоалар.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон соонда —
бистин өлкүлөрүнүн Чине-
ри — найрамалын үнөөр рес-
публика найымсалыгы бол-
гаш районнарында хөй улаа
дыналар.

С. КОЗЛОВА.
ЧУРУКТАР: моол артис-
терин көргүзүлгөсүнүн,
В. САВИНХУН фотоалар.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон соонда —
бистин өлкүлөрүнүн Чине-
ри — найрамалын үнөөр рес-
публика найымсалыгы бол-
гаш районнарында хөй улаа
дыналар.

С. КОЗЛОВА.
ЧУРУКТАР: моол артис-
терин көргүзүлгөсүнүн,
В. САВИНХУН фотоалар.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон соонда —
бистин өлкүлөрүнүн Чине-
ри — найрамалын үнөөр рес-
публика найымсалыгы бол-
гаш районнарында хөй улаа
дыналар.

С. КОЗЛОВА.
ЧУРУКТАР: моол артис-
терин көргүзүлгөсүнүн,
В. САВИНХУН фотоалар.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон соонда —
бистин өлкүлөрүнүн Чине-
ри — найрамалын үнөөр рес-
публика найымсалыгы бол-
гаш районнарында хөй улаа
дыналар.

С. КОЗЛОВА.
ЧУРУКТАР: моол артис-
терин көргүзүлгөсүнүн,
В. САВИНХУН фотоалар.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон соонда —
бистин өлкүлөрүнүн Чине-
ри — найрамалын үнөөр рес-
публика найымсалыгы бол-
гаш районнарында хөй улаа
дыналар.

С. КОЗЛОВА.
ЧУРУКТАР: моол артис-
терин көргүзүлгөсүнүн,
В. САВИНХУН фотоалар.

Чошун хөгжүм уран чүл
херекселери — янзы-бүрү,

оларын ансамблдин артисте-
ринин дыка эки ажылдак би-
лирин, мергезинин демдө-
лөр чүгүлө. Ансамблдин арти-
стери Батсайхан, Мэндалар,
Цолмон, Цэрэнхорло, Бадам
олар чошун хөгжүм херексе-
лери-биле солун ойнап турар.

Улус коллективке бичик кол-
лектив база турар. Оларын
бирөөн — чошун хөгжүм хе-
рекселеринин «Найрамал»
дир. Ол коллектив Моол Арат
Республиканын Революст
аныктар ажилынын шаан-
лыг алган. Ол Тывада чедип
келген, концерттерде чедик-
киниг ойнап турар.

Келген хүнүндө-ле Халдайга
тыга үш улаа концерттин аал-
чылар көргүскөн. Ал-Довурак
хоорайын чурттакчылары
акы-думма Моолдан келген
аалчыларын дүүн уткуп алган.
Бөгүн олар Улут-Хем районун
көрүктүсүнүн болгаш Чаа
Шагаан-Арытын дугаа-
рынын мурунга ойнаш. Кы-
зылта чедип келер болган
аалдар республиканын хөгжү-
мүн театрынын улус залына
олаарлар. А оон со